

НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ФІКСАЦІЇ ТА ОБРАХУНКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННИМИ ДІЯМИ

Козмуляк Катерина Андріївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри публічного права юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Аузяк Софія Іванівна

*студентка 2 курсу юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Збройна агресія РФ проти України, яка триває з 2014 року і переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, завдала довікілью нашої держави шкоди безпрецедентного масштабу. Масові пожежі, руйнування промислових об'єктів, підрив Каховської ГЕС, забруднення ґрунтів, водойм і повітря призвели до серйозної деградації екосистем як на національному, так і на транскордонному рівні. За даними Державної екологічної інспекції, станом на квітень 2026 року розмір збитків уже сягнув 6,7 трлн грн і продовжує зростати [1]. Саме тому сьогодні особливо гостро постала потреба розробки та впровадження дієвих національних механізмів фіксації та обрахунку такої шкоди – адже без них неможливо ні притягнути агресора до відповідальності, ні спланувати заходи по відновленню довкілля.

Питання правового регулювання відшкодування екологічної шкоди в умовах збройної агресії вже досить активно вивчається українськими науковцями. Значний внесок у розроблення теоретичних засад зробили Г.І. Балюк, М.В. Краснова, Л.П. Решетнік, М.Я. Ващишин, О.І. Байк, О.М. Ковтун, К.А. Козмуляк та інші. Водночас стрімке оновлення нормативної бази у 2022–2025 роках вимагає подальшого глибокого аналізу національних механізмів фіксації та обрахунку екологічної шкоди в умовах воєнного стану.

Чинне законодавство України не містить єдиного легального визначення поняття «екологічна шкода». Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» оперує терміном «шкода, завдана внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища», яка проявляється через прямі збитки, упущену вигоду та витрати на відновлення стану довкілля. Закон України

«Про оцінку впливу на довкілля» використовує категорію «вплив на довкілля», в Законі України «Про стратегічну екологічну оцінку» мова іде про «наслідки для довкілля».

У науці екологічного права під екологічною шкодою зазвичай розуміють «погіршення стану навколишнього природного середовища, природних ресурсів і комплексів, інших природних об'єктів унаслідок порушення правових вимог, зменшення або знищення при цьому екологічних майнових чи екологічних немайнових прав і благ, що охороняються нормами екологічного законодавства, включаючи життя і здоров'я людини, майно фізичних і юридичних осіб» [2, с. 96]. Ознаки такої шкоди включають тривалий характер поширення; відсутність чітких територіальних меж; можливість бути відновною, невідновною чи відносно відновною; складність грошової оцінки; вплив на здоров'я людини та майбутніх поколінь; поєднання з моральною шкодою [3, с. 31–33].

В умовах збройного конфлікту екологічна шкода виходить за межі звичайної майнової шкоди. У контексті війни вона характеризується підвищеною інтенсивністю, комплексністю та тривалістю наслідків, що вимагає особливого підходу до її фіксації, оцінки та відшкодування. Через транскордонний характер та відсутність чітких територіальних меж, така шкода загрожує не лише національній, а й регіональній екологічній безпеці. Саме ці особливості вимагають створення спеціальних національних механізмів її фіксації та обрахунку.

З урахуванням зазначеного в Україні після 24 лютого 2022 року була сформована система механізмів фіксації та обрахунку екологічної шкоди. Правову основу цієї системи заклала постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [4]. Саме цей документ запровадив єдиний порядок оцінки шкоди в усіх сферах, у тому числі в галузі охорони довкілля, і поклав на тодішнє Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля) обов'язок розробляти спеціалізовані методики.

У 2022 році Міндовкілля було затверджено шість ключових методик визначення розміру шкоди, адаптованих до умов воєнного стану: щодо землі та ґрунтів (наказ від 04.04.2022 № 167); щодо атмосферного повітря (наказ від 13.04.2022 № 178); щодо водних ресурсів (наказ від 21.07.2022 № 252); щодо надр (наказ від 15.09.2022 № 366); щодо лісових ресурсів (наказ від 05.10.2022 року № 414); територій та об'єктів природно-заповідного фонду (наказ від 13.10.2022 № 565). Ці методики враховують не лише пряму шкоду (забруднення,

знищення, засмічення, самовільне використання), а й витрати, пов'язані з її обрахунком.

Важливим в контексті нашого дослідження є Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX [5], яким запроваджено Державний реєстр пошкодженого та знищеного майна. Реєстр функціонує як централізована інформаційна система, призначена для накопичення та захисту даних про осіб, майно яких постраждало, а також про самі об'єкти. Важливо, що облік охоплює не лише нерухомість, а й природні ресурси, зокрема надра, земельні, лісові та водні ресурси, а також біологічне різноманіття. Реєстр забезпечує зберігання документації про розмір матеріальних збитків і результати оцінки майна, а також дозволяє відстежувати всі етапи прийняття рішень щодо надання компенсацій та фінансування відновлювальних робіт.

Цифровізація і спрощення процесу фіксації екологічних правопорушень, а, відповідно, і завданої шкоди, стали можливими завдяки запровадженню сервісу «ЕкоЗагроза» (постанова КМУ від 28.07.2023 № 783) [6]. Сервіс забезпечує автоматизацію збору доказів, зокрема через можливість подання фізичними та юридичними особами електронних повідомлень про екологічні інциденти з верифікацією їхнього географічного положення та візуальним підтвердженням, чим трансформує отриману від громадськості інформацію в офіційну доказову базу.

Станом на квітень 2026 року зафіксовано понад 11 тисяч фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок воєнних дій рф [7]. Водночас, механізм стягнення з рф завданих збитків на сьогодні відсутній. Українські суди можуть визначити розмір збитків, визнати провину держави-агресора та ухвалити рішення про відшкодування, проте держава-агресор не визнає юрисдикцію українських судів, ігнорує їхні рішення та не має на території України активів, доступних для примусового стягнення.

Отже, за результатами проведеного аналізу, можемо зробити висновок, що в Україні протягом 2022–2025 років сформована унікальна нормативна база, адаптована до викликів воєнного стану. Її основою стала Постанова КМУ № 326 та низка галузевих методик Міндовкілля, які дозволили перевести екологічні збитки у конкретний вартісний вимір. Впровадження цифрових інструментів, таких як Державний реєстр пошкодженого майна та сервіс «ЕкоЗагроза», значно спростило процедуру фіксації доказів, залучивши до цього процесу громадськість. Їх подальше вдосконалення та тісна інтеграція з міжнародними компенсаційними механізмами дозволить не тільки захистити екологічні інтереси держави, а й забезпечити реальне відновлення довкілля України.

Література

1. Оновлена щотижнева інфографіка про збитки, завдані довкіллям станом на 17.04.2026. Державна екологічна інспекція України. URL: <https://dei.gov.ua/post/onovlena-shchotizhneva-infografika-pro-zbitki-zavdani-dovkilliu-17-04-2026> (дата звернення: 23.04.2026).

2. Краснова М. В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти) : монографія. К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. 439 с.

3. Решетнік Л. П. Правові питання компенсації шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 156 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1346/1/Reshetnik_monogr.pdf (дата звернення 01.05.2026).

4. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. Ст. 1413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п> (дата звернення: 23.04.2026).

5. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. *Голос України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20> (дата звернення: 23.04.2026).

6. Деякі питання фіксації пошкодження або руйнування об'єктів та розрахунку шкоди... (сервіс «ЕкоЗагроза»): постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 783. *Офіційний вісник України*. 2023. № 76. Ст. 4287.

7. Російська агресія вже спричинила екологічні руйнування в Україні більше 6 трлн гривень. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/6fab61dd-28e9-4b18-8b22-ef06f10498a2?lang=uk-UA> (дата звернення: 23.04.2026).